

constateerd op de westhelling van de St. Pietersberg (LEJEUNE & VERBEKE, 1984). Dit is in overeenstemming met de karakterisering "halfschaduwsoort" door ELLENBERG (1979). De populatie op de St. Pietersberg bestond uit vele tientallen, vrijwel uitsluitend steriele exemplaren. Na dunning van het struweel was het eropvolgende jaar het aantal fertiele planten aanzienlijk toegenomen (mond. med. M. LEJEUNE). Indien de hier geschetste mogelijkheid van vestiging en overleving van Addertong in de Gronselerdil juist zou zijn, blijft het toch een opmerkelijk feit, dat Addertong zich tot in de zestiger jaren in een droog hellingbos heeft kunnen handhaven. Of het uitblijven van periodieke kap uiteindelijk het einde van de populatie heeft betekend blijft een open vraag. Het lijkt voorlopig wel een reële mogelijkheid. Het abrupte verdwijnen echter van een populatie van redelijke omvang van Addertong in de Gronselerdil is al met al toch een merkwaardige zaak.

Summary

Notes on the occurrence of *Ophioglossum vulgatum* L. in a woodland.

The author reports on the discovery of a population of the rare fern *Ophioglossum vulgatum* L. in a moderately dry, deciduous woodland on calcareous soil in South Limburg, the Netherlands, in the early sixties.

This fern species in this part of the world is usually met with in open, unfertilized grassy vegetation, under wet or moist soil conditions. Attention is paid to both the history of the site and the dynamics and structure of the fern population. The population abruptly disappeared 14 years ago. The site has been revisited almost every summer since.

Literatuur

- CLAPHAM, A.R., T.G. TUTIN & E.F. WARBURG, 1968. Excursion Flora of the British Isles. Cambridge.
- ELLENBERG, H., 1979. Zeigerwerte der Gefaszpflanzen Mitteleuropas. Scripta Geobotanica IX. Goltze, Göttingen.
- FELDER, W.M., P.W. BOSCH & O.S. KUYL, 1980. De Geologie van het Gerendal en omgeving. Publ. Natuurhist. Genootsch. 30: 1 - 30.
- HILLEGERS, H.P.M., 1961. Varens in Zuid-Limburg; soorten en hun verspreiding. De Zwerfver 21: 21 - 24.
- HILLEGERS, H.P.M., 1984. Het Maanvarentje in

- het Mergelland. De Lev. Nat. 85: 154 - 157.
- KROON, H. OE, 1985. Veranderingen in de vegetaties van Zuid-Limburgse Hellingbossen; de invloed van hakhoutbeheer. Manuscript.
- LANGHE, J.E. DE ET AL., 1983. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk een aangrenzende gebieden. Meise.
- LAVEN, L. & P. THIJSEN, 1959. Flora des Köln-Bonner Wandergebietes. Decheniana 112: 1 - 179.
- LEJEUNE, M & W. VERBEKE, 1984. Floristische notities en de invloed van beheersmaatregelen op de kalkgraslanden van de St. Pietersberg (prov. Luik, België) II. Natuurhist. Maandbl. 73: 149 - 155.
- MEIJDEN, R. VAN OER, E.J. WEEDE, F.A.B.C. ADEMA & G.J. OE JONCHEERE, 1983. Flora van Nederland. 20e druk. Groningen.
- OOSTSTROOM, S.J., 1948. Ophioglossaceae. In: Flora Neerlandica, Pteridophyta, Gymnospermae. p. 33 - 38.
- PLATE, L.C., 1985. *Ophioglossum vulgatum* L. In: J. MENNEMA et al. (red), Atlas van de Nederlandse Flora 2. Utrecht.
- VEN, T. VAN DE, 1948. De varensoorten in het Krijtland. Natuurhist. Maandbl. 37: 65 - 69.
- WEEDE, E.J., 1985. Nederlandse Oecologische Flora. Wilde Planten en hun relaties 1. Amsterdam.
- WEVER, A. DE, 1911. Wildgroeiende planten in Zuid-Limburg. Jaarb. Natuurhist. Gen. Limb. p. 29 - 38.

Korte mededelingen

Relatie potstal - bosbeheer?

Een reactie / een oproep.

Sedert geruime tijd wordt onderzoek verricht naar de ontwikkeling van Nederlandse bossen. In vele gevallen blijkt dat met name de kruidenbegroeiing in de laatste decennia in natuurwetenschappelijk opzicht sterk is verarmd. Een en ander blijkt ook te gelden voor de Zuidlimburgse hellingbossen.

DE KROON (1986) geeft in zijn artikel een aantal mogelijke oorzaken van de achteruitgang van de flora aan. Een en ander komt neer op veranderingen in nutriëntenkringlopen, lichthoeveelheden, kapcycli, enz. Met name het aspect van de opeenhoping van strooisel op de kalkbodems bracht mij op het volgende: een van de opa's van de schrijver dezes onderhield vanaf het begin van deze eeuw tot in het begin van de vijftiger jaren een schaaps-

kudde. Zoals toendertijd gebruikelijk was, werden de dieren 's avonds in een schaapskooi "geparkeerd", ten einde de mest te kunnen mengen met "heideplaggen" ten behoeve van het verkrijgen van potstalmest. Juist door bebossing en ontginning van de heidevelden kon in toenemende mate de heide niet meer geplagd worden. Als vervangingsmiddel werden door hem aardappelstap, stro, dennenaalden en bladloof gebruikt. Met name dit laatste werd verkregen door in de herfst met een aantal personen de strooisellaag uit de bossen weg te harken. Op deze wijze verdwenen jaarlijks karrevrachten vol strooisel uit de bossen en vonden hun weg naar de potstal.

Mijn suggestie met betrekking tot de ontwikkeling van de voorjaarsflora in bossen en hakhoutpercelen is een onderzoek te verrichten naar de schaal waarop dergelijke ingrepen plaatsvonden, op welke locaties dit gebeurde, wanneer dit gebeurde en middels

proefvlakken het eventuele effect op de bodembegroeiing na te gaan. De mogelijkheid is aanwezig dat bepaalde plantesoorten (bijvoorbeeld bolgewassen en planten die in het voorjaar kiemen en daarna spoedig afsterven) minder nadeel ondervinden dan andere soorten.

Lezers die nadere informatie kunnen verstrekken over de traditionele ingrepen in bossen, of diegenen die suggesties / cq. aanmerkingen hierover hebben worden verzocht contact op te nemen met de schrijver.

H.J.M. van Buggenum,
Kantstraat M10,
6112 AP St. Joost.

Literatuur

- DE KROON, H., 1986. De vegetaties van de Zuidlimburgse hellingbossen in relatie tot het hakhoutbeheer. Natuurhist. Maandbl. 75 (10) : 167-192.

Libellen (Odonata) van de Brunssummerheide en de Schinveldse Bossen.

In navolging op een eerder in dit blad gepubliceerd artikel (Natuurhistorisch Maandblad 73 (6/7), 1984) geeft onderstaande lijst een overzicht van de aangetroffen libellen t/m 1986. Het aantal tot op heden bekende soorten bedraagt nu 25.

Zygoptera

Agrion virgo Linn.
Lestes virens Charp.
Lestes barbarus Fabr.
Lestes virides Vanderl.
Lestes sponsa Hans.
Pyrrhosoma nymphula Sulz.
Ceriagrion tenellum de Vill.
Ischnura elegans Vanderl.
Ischnura pumilio ¹⁾
Enallagma cyathigerum Charp.
Coenagrion puella Linn.

Anisoptera

Orthetrum cancellatum Linn.
Orthetrum coerulescens Fabr.
Libellula quadrimaculata Linn.
Libellula depressa Linn.
Sympetrum danae Sulz.
Sympetrum flaveolum Linn.
Sympetrum vulgatum Linn.
Sympetrum striolatum Charp.
Sympetrum sanguineum Linn. ²⁾
Cordulea aenea Linn. ³⁾
Gomphus pulchellus Selys.
Aeshna cyanea Müll.
Aeshna mixta Latr.
Anax imperator Leach.

Noten

1. waarneming Hermans en van Buggenum, 1985, Schinveld.
2. talrijk in 1985 en '86 in de k. hokken 60.44.34

(Schinveld, zweefvliegveld), 60.54.42 (Schrieversheide) en 60.54.55 ("Luchtschacht").

3. ♀♀ en ♂♂, behalve in bovengenoemde k. hokken, eveneens in k. hok 60.54.34 (boswachterij). In 1984, '85 en '86.

H. Leerschool,
 Wieënweg 38, Brunssum.

Milieuveertiendaagse te Neeroeteren

Voor de derde keer wordt door de leefmilieudienst van de Stad Maaseik (B.) een milieuveertiendaagse georganiseerd, en wel van 28 november tot en met 14 december 1986 in het Cultureel Centrum te Neeroeteren. Het programma voorziet in een tentoonstellings-drieluik, gevormd door een tentoonstelling rondom de Otter en zijn bedreigingen, een tentoonstelling over milieuproblematiek en een presentatie van de Maaseiker leefmilieudienst.

Plaats: Cultureel Centrum Neeroeteren. Openingstijden: van 28 november tot en met 14 dec. 1986 op werkdagen van 10 - 17 uur; in de weekends van 10 - 12 uur en van 14 - 17 uur.

Verder zijn er drie info-avonden gepland en wandelingen door de Maaseiker natuur.

Voor nadere informatie: Leefmilieudienst Maaseik, tel. 09.32.11-863712 (vanuit Nederland).

Het natuurreservaat "het Hageven" te Neerpelt (B).

Het Provinciaal Natuurcentrum Rekem maakte onlangs een mooie folder over het natuurreservaat "het Hageven" dat ten noorden van Neerpelt is gelegen. In tekst en beeld wordt de rijkdom van het gebied uit de doeken gedaan. Aan de hand van een kaart

krijgt de wandelaar de kans om het gebied in al haar facetten te verkennen. De folder is in kleur uitgegeven en kreeg een zeer verzorgde vormgeving.

Het "Hageven" ligt langs de Nederlandse grens met aan de overzijde het natuurgebied "De Plateaux", waarmee het in feite één groot geheel vormt. Genoemd naar één van haar vennen, bevat het Hageven ook vijvers, duinen met knoestige dennen en veel heide. Langs de kronkelende Dommel liggen frisgroene weilanden en langgerekte populierenbossen. Het reservaat is, naast het "Stamproyer broek" te Kinrooi het mooiste en interessante natuurgebied in het noorden van de provincie. Hier kan men nog ongestoord genieten van wijde vergezichten en van een ongewone rust. Voor heel wat vogels, zowel broedvogels als doortrekkers, is het een paradijs.

Het behoud van het gebied is veiliggesteld, dankzij het engagement van de provincie Limburg, de gemeente Neerpelt en de vereniging "Belgische natuur- en vogelreservaten". De Plateaux zijn eigendom van de Nederlandse vereniging "Natuurmonumenten". In het reservaat worden regelmatig beheerswerken uitgevoerd om de biologische waarde op peil te houden. Recent werd zelfs begonnen met het afgrazen door een schaapskudde, een experiment dat hoopvolle vooruitzichten biedt voor het beheer van onze heide-gebieden.

De folder over het Hageven is te verkrijgen in verschillende VVV's in noord-Limburg en bij Limburgse natuurverenigingen, aan de prijs van 20 fr. Ze kan ook schriftelijk besteld worden (min. 5 exemplaren) bij het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenweg 30, 3620 Lanaken-Rekem, tel. 011 - 71.44.44.